

مدیریت ریسک در شرکتهای لیزینگ

نویسنده: دکتر سائنکو^۱ - ۲۰۱۱

ترجمه: سودابه کی‌نیا- شرکت لیزینگ (واسپاری) سپهر صادرات

بیان مسأله:

از نظر اقتصادی، ریسک، احتمال یا امکان ضرر در تجارت است. آنچه که دارای اهمیت است، تعیین حساسیت پرتفوی شرکت‌ها نسبت به انواع مشخصی از ریسک‌ها است. به‌عنوان مثال، تعیین ریسک‌هایی که می‌تواند خسارات و زیان‌های زیادی ببار آورد و اقدامات پیشگیرانه برای کاهش چنین ریسک‌هایی.

ضرورت تحقیقات و انتشارات اخیر:

در رابطه با ریسک‌های اعتباری مربوط به معاملات لیزینگ، تحقیقات زیادی، توسط محققان داخلی و خارجی انجام شده است که در این خصوص می‌توان به نوشته‌های ساولاک^۲، زاروبا^۳، موروز^۴، بلنک^۵، لایشچنکو^۶، بارانوفسکی^۷ اشاره کرد. همچنین در خصوص مدیریت ریسک و روش‌های مورد نیاز شرکت‌های لیزینگ به منظور کاهش معوقات و مشکلات مدیریتی این بخش نیز، دیدگاه‌های متفاوتی ارائه گردیده است.

هدف اصلی تحقیق:

هدف اصلی تحقیق، تحلیل فاکتورهای ریسک در زمان عقد قراردادهای لیزینگ و ارتباطات اجاره و همچنین یافتن روش‌هایی برای کاهش ضرر و زیان و تأثیر ریسک‌هایی است که عملکرد شرکت‌های لیزینگ را تهدید می‌کند.

-
- 1- O. A. Saenko
  - 2- M.I.Savluk
  - 3- A.D.Zaruba
  - 4- A.M.Moroz
  - 5- I.A.Blank
  - 6- V.Lyashchenko
  - 7- Baranovsky

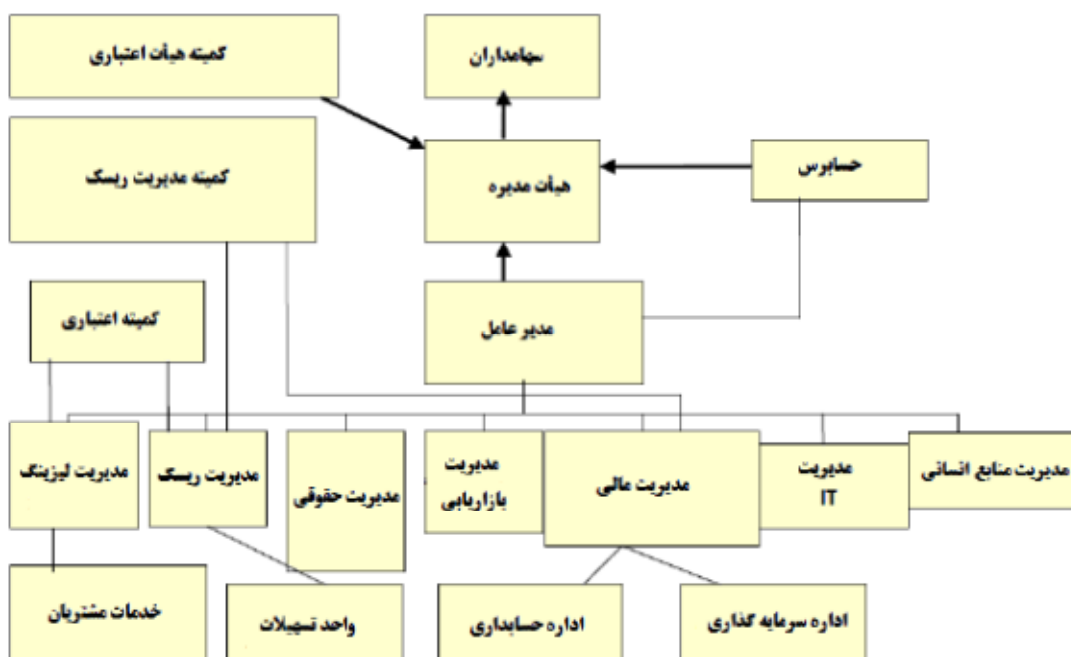
موضوع اصلی:

زندگی روزمره ما با عدم قطعیت‌های زیادی عجین شده است: عدم ثبات اقتصادی، اوضاع سیاسی، الگوهای پیش‌بینی نشده رفتاری، تغییرات پیش‌بینی نشده قانونی، پیشرفت‌های تکنولوژیکی، عدم قطعیت نیازهای مشتریان بالقوه، شرایط آب و هوایی و همچنین اطلاعات نادرست.

عدم قطعیت همیشه در پیش‌بینی زمان آینده وجود دارد. اگر چنین عدم قطعیت‌هایی بر روی تصمیمات تأثیر داشته باشد، ریسک نامیده می‌شود. شیوه رایج برای ایجاد سیستم‌های مدیریت ریسک براساس ویژگی‌های ذاتی شاخص‌ها و آگاهی از موارد ذیل است:

- همیشه ریسک در زمانی که نتایج تصمیمات گرفته شده در آینده تعیین شود، وجود دارد.
- ریسک‌گریزی بطور کامل غیر ممکن است، زیرا رخداد‌های آتی قطعیت نداشته و فقط قابل پیش‌بینی است.
- کلیه تصمیمات بطور ذاتی، خطر از دست دادن فرصت‌ها را با خود دارند.

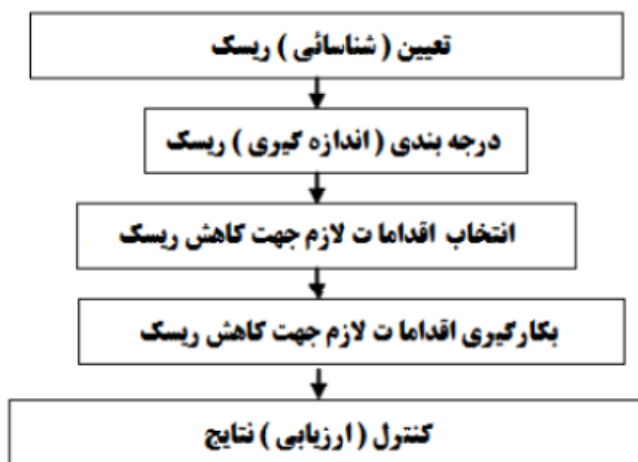
تنها چیزی که با قطعیت می‌توان گفت، این است که حذف ریسک بطور کامل غیر ممکن است، اما با استفاده از ابزارها و اقدامات پیشگیرانه می‌توان تأثیر آن را بر روی مسائل تا حد قابل قبولی کاهش داد (شکل ۱، ساختار پیشنهادی برای به حداقل رساندن ریسک عملیاتی در شرکت‌های لیزینگ است).

شکل ۱- نمونه ساختار سازمانی یک شرکت لیزینگ

ساختار سازمانی کارآمد شرکت‌های لیزینگ باید بر اساس اصول ذیل تعریف شود:

- **استقلال:** عوامل درگیر در فرآیندهای وام باید تحت نظر مدیران مربوطه و از نظر رویه‌ای در خصوص مسائلی مانند سنجش اعتبار، مبلغ ضمانت، ضوابط حقوقی، مدیریت ریسک و کنترل آن مستقل باشند.
- **رسمیت:** رویه‌های ارتباطی بین خدمات باید تدوین و مشخص گردند و سیستم تعامل و گزارشات مدیریتی مناسبی ایجاد شود.
- **آکادمیک بودن:** هر راه حل در مورد ریسک‌های بالقوه باید توسط کمیته‌های اعتباری جمع‌آوری شده باشد (کمیته‌های اعتباری برای توافقات مشکل‌ساز و غیره). کمیته‌های تشکیل شده باید متشکل از نمایندگان همه دست‌اندرکاران و سیاست‌گذاران به منظور ایجاد تعادل بین منافع باشند.
- **حد اعتبار:** بر اساس حجم تسهیلات قرارداد لیزینگ، تصمیم‌گیری در سطوح مختلفی انجام می‌گیرد. عملیات منطبق بر این اصول سبب کاهش عمده ریسک‌های غیر مالی در شرکت‌های لیزینگ می‌شود. مدیریت ریسک (بدون توجه به سطوح آن) در مراحل مختلف، به ترتیب ذیل انجام می‌گیرد (شکل ۲).

شکل ۲- عوامل اصلی مدیریت ریسک شرکت لیزینگ

بطور کلی ریسک‌هایی که تمام شرکت‌های لیزینگ با آن مواجه هستند را می‌توان به دو دسته تقسیم نمود:

- ۱- **ریسک عمومی:** ریسک‌هایی است که کلیه شرکت‌های فعال با آن مواجه هستند.
- ۲- **ریسک اختصاصی:** ریسک‌هایی است که مختص فعالیت‌های لیزینگ است (شکل ۳).

در هر گروه، ریسک‌ها بطور بالقوه، مربوط به نقاط ضعفی هستند که سفته‌بازان و کلاهبرداران و دیگر مؤسساتی که هدف اصلی آنها اختلاس اموال و دارایی‌های مالی دیگران است، از آنها بهره می‌گیرند.

عمده ریسک‌هایی که در انتظار شرکت‌های لیزینگ در زمان عقد قراردادها است، عبارتند از:

- ۱- ارائه تعمدی اسناد نادرست در شرکت‌های لیزینگ برای دستیابی به جواب مثبت تأمین مالی.
  - ۲- پنهان‌کاری و نادیده‌گرفتن عقاید کارکنان ارشد یا مدیران بخش حسابداری و همچنین ارائه اطلاعات نادرست درباره مالکان و مؤسسان شرکت‌ها.
  - ۳- تبانی‌های احتمالی مدیران تسهیلات‌گیرنده.
  - ۴- تناقض بین مدارک اظهارشده و مستندات واقعی ارائه شده.
  - ۵- متقاضیان تسهیلات دارایی‌های اجاره‌ای بدون برنامه‌ریزی برای پرداخت اجاره.
  - ۶- همدستی تأمین‌کنندگان دارایی سرمایه‌ای برای بالابردن ارزش دارایی‌ها و در نتیجه دریافت تسهیلات بیشتر.
  - ۷- روشی کاملاً جدید برای کلاهبرداری از شرکت‌های لیزینگ - کسب اعتبار کاذب یا اصل اسب تروژان^۸: در این روش شرکت‌ها و کارخانه‌هایی که اظهارنامه‌های مالی و روش‌های کنترلی مطابق با شرکت‌های لیزینگ دارند، قرارداد لیزینگ برای تأمین مالی خرید دارایی و الزام به پرداخت اجاره‌بهای بموقع خود براساس برنامه زمان‌بندی شده امضاء می‌کنند که سابقه اعتباری مثبتی را ایجاد می‌کند. این شرکت‌ها بعد از گذشت ۶ تا ۹ ماه، با استناد به این همکاری مثبت درخواست افزایش حد اعتبار را از موجر می‌نمایند. مثلاً خرید ۵ خودرو جدید.
  - ۸- تخطی از دستور عملکرد دارایی: مثل کارکرد بیش از حد ظرفیت مجاز، تغییرات در ساختار و استفاده آن جهت حمل و نقل، مثل تاکسی، ون، کامیون و غیره.
  - ۹- سرقت‌های ساختگی مثل دزدی، سرقت یا حمله (بیشتر در مورد خودروها).
- باید متذکر شد که شرکت‌های لیزینگ، واسطه تأمین مالی هستند و درگیر همه ریسک‌هایی که بطور ذاتی در شرکت‌های لیزینگ وجود دارند، می‌شوند. مانند همه ریسک‌های بانکی البته به‌غیر از ریسک تجاری.
- شرکت‌های لیزینگ برخلاف بانک‌ها، خدمات جامع و کاملی ارائه می‌کنند که شامل تأمین مالی به‌علاوه خدمات حمایتی (خدمات جاری، خدمات حمایتی مربوط به عملکرد لیزینگ، بازاریابی مجدد) است. لیزینگ عملیاتی معمولاً مستلزم برگرداندن مورد اجاره به موجر و سپس فروش یا انتقال آن به مشتری دیگر است. بنابراین، برخلاف بانک‌ها که حذف وثیقه در شرایط فورس‌ماژور صورت

۸- اصل اسب تروژان، اصل غافلگیری و فریب با ویژگی‌های خاص و تاکتیک‌های مختلف در عرصه کسب و کار برای رسیدن به اهداف است.

می‌گیرد، در یک شرکت لیزینگ، پروسه بازگرداندن، بازاریابی مورد اجاره شده، قسمتی از فعالیت‌های معمولی آن‌هاست. اگر شرکت لیزینگ بخوبی در نقدینگی نوع خاصی از تجهیزات تجرداشته باشد، می‌تواند شرایط رقابتی بهتری به مشتریان ارائه دهد. برای ارزیابی نقدینگی دارایی اجاره شده، در طول و بعد از قرارداد، شرکت لیزینگ از دو راه می‌تواند استفاده کند: ارزیابی که خود شرکت لیزینگ از طریق کارشناسی یا روش‌های پیش‌بینی آماری انجام می‌دهد، و یا اینکه از شرکت‌هایی که در ارائه چنین خدماتی متخصص هستند، کمک بگیرد. در مورد اول، لازم است که جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات بر روی انواع خاصی از تجهیزات انجام گیرد. چنین پایگاه داده ساخته شده، بر پایه تجربیات خود شرکت وسیله‌ای لازم برای به حداقل رساندن ریسک با ساختار مناسب پرداخت‌های اجاره و ایجاد ذخیره برای قراردادهای خاص است.

شکل ۴، به طور خلاصه مواردی را که یک شرکت لیزینگ می‌تواند برای کاهش ریسک بکار گیرد، نشان می‌دهد. چهار روش اصلی برای کار با ریسک وجود دارد که عبارتند از: اجتناب، کنترل و نظارت، انتقال ریسک و ریسک پرداخت.

شکل ۳- ریسک‌های اصلی شرکت‌های لیزینگ

هر شرکت لیزینگ برای خودش درجه‌ای از ریسک را متصور می‌شود، اگر قرارداد اجاره بالقوه، معیارهای داخلی را نداشته باشد، رد کردن آن بهترین روش برای به حداقل رساندن ریسک است. معمولاً شرکت‌های لیزینگ سیستم‌های ارزیابی خودشان را برای تعیین ریسک قراردادهای اساسی دارند. شرکت‌ها معمولاً از تقسیم نسبت عملیاتی به میزان درآمد و همچنین پرداخت ماهیانه اجاره و متوسط دوره سررسید وام‌های موجود استفاده می‌کنند، که چنانچه عدد محاسبه شده در محدوده ۵-۳ قرار داشته باشد، مورد پذیرش قرار می‌گیرد. برای کنترل و نظارت ابزارهایی وجود دارد که در سطح خرد و کلان به کار گرفته می‌شوند. انتقال ریسک مستلزم هزینه‌های احتمالی قرارداد برای شخص ثالث است: فروشنده‌گان، شرکت‌های بیمه یا ضامنین مستقل و ریسک پرداخت، تصمیمی آگاهانه برای پوشش ریسک‌های مورد انتظار با قیمت است. شرکت‌های لیزینگ آگاهانه ریسک‌های تعریف شده/پیش‌بینی شده را تعهد نموده و آن را با سود برگشتی پوشش می‌دهند. این عمل با استفاده از ایجاد ذخیره برای ضررهای احتمالی صورت می‌گیرد.

متأسفانه، همه مشتریان خوش حساب نیستند و تأخیر در برخی از پرداخت‌ها وجود دارد و البته در برخی موارد هم، مشتریان به دلایل خاصی اصلاً قادر به پرداخت نیستند. بنابراین لازم است که پرتفوی شرکت لیزینگ از نقطه نظر سلامت بازپرداخت اقساط به همان دقتی که در زمان گزارش هزینه‌های متعلقه بدهی‌های غیر قابل وصول و بدهی‌های مشکوک‌الوصول صورت می‌گیرد، ارزیابی گردد. در این صورت، میزان کاهش یافته پرداخت‌های اجاره مورد انتظار مربوط به هزینه‌های همان دوره را می‌توان در درآمد واقعی اظهارنامه سود و زیان دید که ضررهای احتمالی نیز در آن اعمال شده است. اگر چنین دیدگاهی برای بدهی‌های مشکوک‌الوصول در اظهارنامه‌های مالی وجود نداشته باشد، سود گزارش شده دوره مخدوش و غیر واقعی است، علاوه بر اینکه، در زمان محاسبه هر قرارداد لیزینگ، احتساب هزینه‌های بدهی‌های مشکوک‌الوصول (که براساس نوع مشتری و تجهیزات متفاوت است) در یک حاشیه سلامت سود مناسب شرکت لیزینگ قرار می‌گیرد، بطوری‌که از یک طرف شامل ریسک‌های مربوط به عدم پرداخت و همچنین حفظ بازگشت سرمایه است و از طرف دیگر هزینه‌های ذخیره برای بدهی‌های غیر قابل وصول به منظور ارزیابی نقدینگی واقعی مشتریان است (دریافت کمتر برای بدهی‌های مشکوک‌الوصول). چندین روش، برای ارزیابی میزان مجاز بدهی‌های مشکوک‌الوصول وجود دارد. در استاندارد حسابداری شماره ۱۰ " مطالبات "، دو روش برای ارزیابی مطالبات جاری دقیقاً شرح داده شده است:

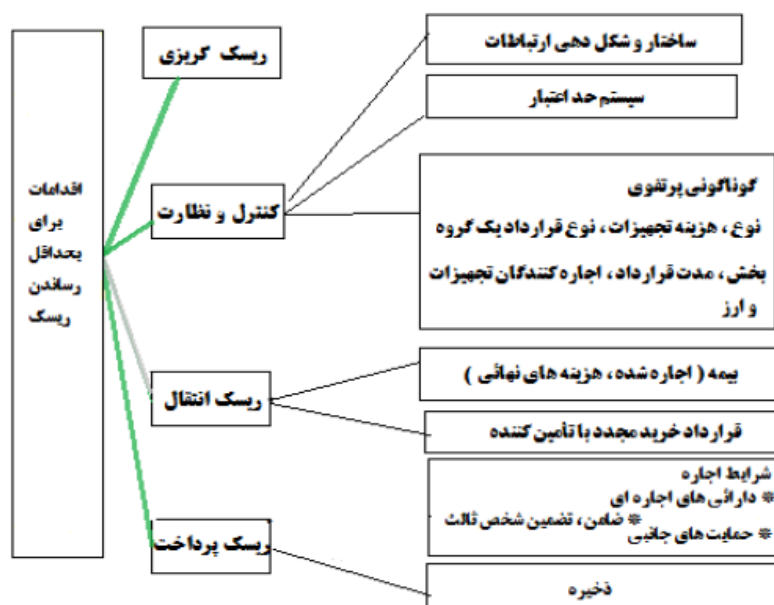
۱- میزان قطعی بدهی‌های مشکوک‌الوصول

۲- استفاده از ضریب عدم قطعیت

هر دو نوع روش از تجربیات قبلی (تجربیات شخصی شرکت‌های لیزینگ) به منظور دریافت پرداخت‌ها از گروه‌های خاص مالیات‌پرداز، استفاده می‌کنند. این ذخیره، بر اساس مقدار کل بدهی مشتری که احتمال داده می‌شود دریافت نگردد، محاسبه

می‌گردد. بطور مثال، جدول ۱ روش‌های ممکن محاسبه میزان مجاز بدهی‌های مشکوک‌الوصول را بر اساس بررسی قدرت پرداخت بدهی هر بدهکار نشان می‌دهد.

شکل ۵، بطور شماتیک تغییرات ارزش دارایی اجاره‌ای و دیون مشتریان را در طول زمان قرارداد اجاره نشان می‌دهد. در شروع اجاره (سال قراردادی صفر)، بدهی مشتری معمولاً کمتر از قیمت بازار است. بر اساس ریسک قدرت پرداخت، بدهی مشتری بطور عمده‌ای کاهش می‌یابد که بدلیل بالا بودن میزان وثیقه اجاره است. اما در طول زمان این نسبت تغییر می‌کند. همانطور که در شکل ۵ نشان داده شده است، از سال چهارم، تصویر بطور عمده‌ای تغییر کرده است. بدهی‌های مشتری بیشتر از قیمت بازار دارایی اجاره داده شده است. به این معنا که قرارداد ۱۰۰٪ قطعیت خود را از دست داده است و شرکت لیزینگ در معرض بیشترین ریسک قرار دارد. اما این ریسک با مقدار کل دیون مشتری که قابل دریافت نیست محاسبه نمی‌شود و فقط تفاوت بین قیمت بازار دارایی اجاره شده و دیون مشتری در همان لحظه اجاره تعیین می‌گردد.

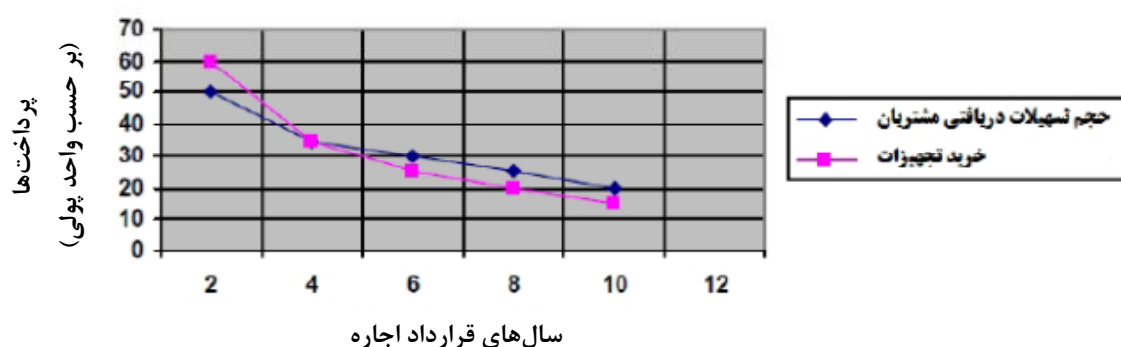

شکل ۴- روش‌های به حداقل رسانده ریسک در حسابداری

مشتريان براساس طبقه بندی ريسک	پرداخت های معوقه	ذخيره (مشروط)
A	تا ۱۵ روز	۲٪
B	۱۶-۳۰ روز	۱۰٪
C	۳۱-۶۰ روز	۲۵٪
D	۶۱-۹۰ روز	۵۰٪
E	۹۰-۱۸۰ روز	۱۰۰٪

جدول ۱- محاسبه میزان مجاز بدهی‌های مشکوک‌الوصول

این روش ارزیابی ارزش ذخیره تنها در صورت داشتن آگاهی کامل شرکت‌های لیزینگ و تجهیزات بازار اجاره‌ای و امکان پیش‌بینی درست تغییرات نقدینگی اجاره‌ای در طول قرارداد، قابل استفاده است.

شکل ۵- هزینه دارایی‌های اجاره شده و بدهی‌های مشتریان

در این حالت می‌توان از فرمول زیر برای محاسبه ارزش ذخیره استفاده کرد:

$$OZ = PD * CE * LGD$$

که در آن:

- OZ، ضرر احتمالی (بر حسب واحد پولی)
- PD، احتمال نکول

- CE، میزان بدهی (بر حسب واحد پولی)

- LGD، درصد ضرر ناشی از نکول (نسبت قیمت بازار به دارایی اجاره‌ای و دیون مشتری).

بنابراین، ما قادر به کاهش ذخیره برای ضررهای احتمالی هستیم، که هر دو کاهش حاشیه سود شرکت‌های لیزینگ، باعث کاهش سود شرکت نمی‌شود. در این شرایط، شرکت لیزینگ می‌تواند شرایط رقابتی‌تری را بدون افزایش ریسک ارائه کند.

نتیجه:

به طور کلی ایجاد سیستم مدیریت ریسک کارآمد در یک شرکت لیزینگ کار دشوار و پیچیده‌ای است که بستگی به عوامل داخلی و خارجی دارد. امروزه بیشترین بخش پرتفوی شرکت‌های لیزینگ خودرو و کامیون هستند. البته تعجبی ندارد چرا که این نوع دارایی هم نقدینگی بالایی دارد و هم از بازار ثانویه برخوردار است. بنابراین ریسک‌های چنین دارایی‌هایی حداقل است. اما، از یک طرف رقابت فزاینده بین شرکت‌های لیزینگ ریسک بیشتری برای تولید محصولات جدید در بر دارد و از طرف دیگر شرکت‌ها مجبور به جذب مشتریانی هستند که علاقه کمتری در این زمینه از خود نشان می‌دهند. در عین حال در این شرایط قیمت‌های معقولی نیز باید ارائه گردد. بنابراین، در چنین وضعیتی حضور سیستم‌های مدیریت ریسک قوی در شرکت‌ها برای موفقیت شرکت‌های لیزینگ و سودآوری آنها حیاتی است.

منابع:

1. **Blank I. A.** Investment Management / I. A. Blank. —K.: MP,,Ytem, LTD۲ United Trade Limited London, ۱۹۹۵. — ۴۴۸ s.
2. **Blank I. A.** Strategy and tactics of management of finance / I. A. Blank. — K.: MP YTEM,Ltd” JV ADEF-Ukraine, ۱۹۹۶. — ۵۳۴ s.
3. **Zaruba A. D.** Fundamentals of financial analysis and management: a manual / A. D. Zaruba. Kyiv: Ukrainian-Finnish Institute of Management and Business, ۱۹۹۵. — ۱۱۰ s.
4. **Lyashchenko V.** Banks in the development lyzynhovoho Enterprises / V. Lyashchenko // Law and Business. — ۱۹۹۸. — № ۳۷, ۳۶.
5. **Liashenko V.,Baranovsky A., Tolmacheva A.** Guidelines for the development of leasing as a financial support from the forms of small business. — Donetsk: TSOP Academy of Sciences of Ukraine, ۱۹۹۳.
6. **Savluk M.** Money and credit: a textbook / M. Savluk. — K.: MBK — ۴ type. Refining. And add. — ۲۰۰۶. — ۷۴۴ s.
7. **Claus A. M., Savluk M. I., Puhovkina M. F.** et al. Banking: Handbook /Edited by Dr. economy., prof. Claus A. M. — K.: MBK,۲۰۰۰. — ۳۸۴ p.